

In diezelfde maand juni kreeg van Starckenborgh instructie van de Japanners om, aldus dezen, 'naar waarheid' en 'zo uitvoerig mogelijk', het verloop der betrekkingen tussen Nederlands-Indië en Japan van '39 af alsmede zijn 'inzichten betreffende de oorlog in Groot-Oost-Azië en de Tweede Wereldoorlog' op schrift te stellen. Van het lange, in de derde persoon geschreven rapport dat hij met potlood schreef, maakte hij een afschrift dat hij wist te bewaren.¹ Hij had de Japanners als onberekenbaar leren kennen en kon dus niet voorzien hoe zij er op zouden reageren indien hij hun zwart op wit zou doen weten dat zij de oorlog zouden verliezen, evenwel: als zij hem vroegen, 'naar waarheid' zijn inzichten weer te geven, dan diende hij dat te doen, welke ook de consequenties voor hem persoonlijk zouden zijn.

Zijn rapport liet aan duidelijkheid niets te wensen over: hij deed de Japanners blijken dat hij er geen moment aan twijfelde dat zij verslagen zouden worden. 'Er staat', schreef hij o.m.,

'een zodanig overwicht aan mensen en hulpbronnen van alle soort aan de zijde der Geallieerden, dat zij in staat moeten zijn, Duitsland en Italië tot volstrekte uitputting te brengen en nog zeer aanzienlijke, in tijdsverloop toenemende, strijdkrachten tegen Japan in te zetten . . . Dat het Britse Rijk, Amerika of China bereid zouden zijn de oorlog te beëindigen alvorens hun krachten tot volle gelding gekomen zijn en dat vrede zou gesloten worden op de grondslag van de Duitse veroveringen in Europa en de Japanse successen in Oost-Azië, komt ondergetekende niet aannemelijk voor. Hij blijft dus de verwachting koesteren dat de wens, die bij hem als goed vaderlander vanzelfsprekend is, in vervulling zal gaan en aan het einde van deze ontzettende wereldramp een vrij Nederland herrijzen zal, wederom in staatkundige eenheid met Indië verbonden.'

Het rapport, opgesteld, aldus in '78 de oud-minister van buitenlandse zaken mr. D. U. Stikker, 'met grote morele moed' (het '(gaf) de objectieve feiten . . . weer, alsof hij het schreef voor zijn minister in Den Haag'²), werd in het Japans vertaald en van Starckenborgh hoorde er verder niets over.

In het kamp waren hij en kapitein-ter-zee Vromans de twee rijkste gevangenen: zij hadden elk een paar duizend gulden bij zich; van Starckenborgh gaf wat hij had, aan Vromans die een steunkas beheerde ten behoeve van die krijgsgevangenen welke niets bezaten. Veel contact met die andere krijgsgevangenen had van Starckenborgh aanvankelijk niet (hij,

¹ Tekst in: *Jhr. mr. dr. A. W. L. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer. Bijdrage tot een kenschets, verzameld door mr. D. U. Stikker* (1978), p. 25 e.v. ² A.v., p. 11.